

Anna KOŁODZIEJ, Bernadeta NIESPOREK-SZAMBURSKA

O pracach domowych z języka polskiego prawie wszystko

Część 1: *Tworzyć teksty*

Kielce 2008

Efektem współpracy dydaktyków z nauczycielami są zazwyczaj przedsięwzięcia o charakterze badawczym i organizacyjnym (np. zajęcia instruktażowe, prelekcje), a rzadziej inicjatywy wydawnicze. Z dużą więc satysfakcją trzeba odnotować publikację *Tworzyć teksty* (pierwszą z cyklu *O pracach domowych z języka polskiego prawie wszystko*), którą przygotowały współautorsko: doświadczona polonistka katowickiej szkoły podstawowej Anna Kołodziej oraz dydaktyk języka polskiego Uniwersytetu Śląskiego — Bernadeta Niesporek-Szamburska.

W książce autorki podjęły istotny dydaktycznie problem uczniowskiej pracy domowej, który wciąż budzi wiele kontrowersji zarówno wśród nauczycieli, jak i uczniów, a także rodziców. Jak wykazuje obserwacja praktyki szkolnej, prace domowe są albo niedoceniane, zaniedbywane, albo przeceniane, nadmiernie obciążające uczniów, mało urozmaicone, stereotypowe (np. sprowadzane do zadawania dzieciom kilku lub nawet kilkunastu ćwiczeń z podręcznika). Zdarza się, że nauczyciele niewystarczająco motywują uczniów do pisania prac domowych, nie uzmysławiają celu i funkcji zadań. Dlatego dobrze się stało, że autorki we wstępie wyjaśniają, czym jest praca domowa i jakie ma spełniać funkcje. Podkreślają ponadto jej rolę w rozwijaniu samodzielności myślenia, uoperatyzowaniu wiedzy, rozwiązywaniu problemów, wdrażaniu do samokontroli, słowem — w przygotowaniu do samokształcenia. Autorki, znając różne poglądy nauczycieli na temat pracy domowej z języka polskiego, opowiadają się za jej utrzymaniem, wskazują jej wartość poznawczą i kształcącą. Równocześnie formułują kilka warunków, które powinny być spełnione, by proces nauki domowej stał się dla dziecka interesujący, motywował je do działania. B. Niesporek-Szamburska i A. Kołodziej przywiązują dużą wagę do twórczej aktywności uczniów, toteż proponują polonistom projektowanie takich form zadań domowych, które pozwolą na zindywidualizowanie działań, stworzą możliwość intelektualnego i emocjonalnego zaangażowania dzieci, m.in. poprzez poszukiwanie rozwiązań problemu, otwieranie ucznia na otaczającą go rzeczywistość, wyrażanie własnego stosun-

ku do różnych problemów. Te postulaty autorek spełniają zadania o charakterze twórczym, związane z tekstem literackim w kontekście innych tekstów kultury.

Sporo uwagi autorki poświęcają wielostronnej motywacji uczniów do pracy pozalekcyjnej, przedstawiając projekty konkretnych rozwiązań (wśród nich międzyprzedmiotowych) dla klas IV, V i VI. Uzmysławiają cele tych projektów, m.in. inspirowanie postaw twórczych, rozbudzanie zamiłowań czytelniczych i zainteresowań kulturą „wysoką”, uczenie ról społecznych. W działaniach organizowanych wokół utworów literackich (np. *Ferdynanda Wspaniałego*, *O krasnoludkach i sierotce Marysi*, cyklu *Harry’ego Pottera*, *Balladyny*), autorki uwzględniają również odwołania do literatury popularnonaukowej, filmów oraz innych form przekazu (fotografii, komiksów). Osadzanie tekstu literackiego w szerszym kontekście zjawisk ma ułatwić jego odbiór przez uczniów, a zarazem zachęcić ich do podejmowania różnych form twórczości, takich jak np. próby literackie (rymowanki, baśnie, foldery reklamujące szlak turystyczny po mieście). Autorki projektów stawiają też ucznia w wyobrażonych sytuacjach i rolach, proponują mu inne formy aktywności, np. przygotowanie scenariusza westernu, prezentację książek dla dzieci, konkurs mitologiczny. Działania, inspirowane lekturą i wykonywane na lekcji (np. interpretowanie tekstu literackiego za pomocą technik dramowych), zmotywują dzieci do podjęcia proponowanych im później zadań pozalekcyjnych. Ważne jest bowiem nie tylko rozbudzenie pozytywnej motywacji, ale jej podtrzymywanie i zachęcanie do aktywności twórczej. Autorki proponują sposoby zachęcania uczniów do czytania tekstów w domu; lekturę tę warto uczynić podstawą do tworzenia przez dzieci swobodnych tekstów.

Jedną z form budowania motywacji jest życzliwa ocena prób swobodnej twórczości uczniów, akceptowanie ich wysiłku i pomysłowości, eksponowanie prac uczniowskich, a także podejmowanie z zespołem uczniowskim rozmowy na temat sugestii zmian, opinii o tekście kolegów, różnych możliwościach rozwiązania proponowanych tematów (zależnie od indywidualnych predyspozycji i zainteresowań dziecka).

Autorki zamieszczają propozycje zadań podporządkowanych konkretnym tekstom literackim i tematom przeznaczonym dla poszczególnych poziomów nauki szkolnej w klasach IV—VI. Propozycje te, będące wynikiem doświadczeń metodycznych Anny Kołodziej i zweryfikowane przez nią w praktyce szkolnej, można traktować jako modelowe i modyfikować zależnie od uzdolnień, zainteresowań i potrzeb zespołu uczniów. Rozwijają one wyobraźnię dzieci, w sposób niewymuszony prowadzą do — inspirowanego lekturą — tworzenia tekstów fabularnych (np. opowiadania, baśni), użytkowych (m.in. ogłoszenie, oferta, list otwarty), publicystycznych (kwestionariusz wywiadu), „poezjowania” (próby lyryki opisowej), tworzenia komiksów, reklam.

Metodę analizy i twórczego wykorzystania wzoru łączą autorki w swoich propozycjach dydaktycznych z metodą przekładu intersemiotycznego (środkami pozawerbalnymi). Prowadzą uczniów do podejmowania „własnej” twórczości.

Teksty literackie stają się impulsem do tworzenia przez dzieci swobodnych wypowiedzi pisemnych i utrwalania ćwiczonych wcześniej umiejętności.

Autorki jednakże nie ograniczają się do przedstawienia rozwiązań praktycznych, lecz — w trosce o podniesienie świadomości dydaktycznej nauczycieli — wspierają je refleksją na temat kompetencji: kulturowej, tekstotwórczej, bibliologicznej, literackiej i metaliterackiej, oraz świadomości intertekstualnej, których kształceniu sprzyja wykonanie proponowanych zadań.

Sądzę, że warto było w publikacji przytoczyć więcej przykładów uczniowskich prac (wypowiedzi pisemnych) po to, by nie tylko pokazać językowe i tekstotwórcze osiągnięcia oraz wysoki poziom świadomości komunikacyjnych młodych autorów, ale też zilustrować trudności niektórych uczniów w redagowaniu i stylistycznym ukształtowaniu tekstów. Uwagi o sposobach przezwycięzania tych trudności (np. w ćwiczeniach korekcyjnych i związanych z „kosmetyką” tekstu) byłoby bowiem nauczycielom równie przydatne jak zacytowane w publikacji wzorcowe wypowiedzi uczniów.

Autorki słusznie wskazują na znaczącą rolę nauczyciela recenzującego swobodne teksty uczniów (sformułowanie *recenzowanie zadań* jest skrótem myślowym, chodzi bowiem o recenzowanie efektu pracy ucznia, czyli wykonanego przez niego zadania, np. napisanego tekstu). Zwracają uwagę na konieczność zaznajamiania uczniów z kryteriami oceny, zanim przystąpią oni do wykonania zadań (karty pracy zostały zamieszczone w aneksie), na potrzebę podejmowania w recenzji swobodnego dialogu z młodym odbiorcą (wskazanie zalet jego pracy, udzielanie życzliwych rad, instrukcja dotycząca sposobu usunięcia zauważonych mankamentów).

W zwięzłym podsumowaniu publikacji autorki piszą o roli swobodnych tekstów nie tylko w doskonaleniu umiejętności werbalnych, ale w procesie uczenia się. Te uwagi uzupełnia włączona do aneksu tabela, przedstawiająca fazy cyklicznego uczenia się (z uwzględnieniem funkcji półkul mózgowych).

Książkę kończy zestawienie bibliograficzne (opracowania z zakresu komunikacji językowej, twórczej aktywności dziecka, dyskursu edukacyjnego, literatury dziecięcej) oraz bogate materiały zebrane w aneksie: projekty oraz ich przykładowe realizacje, scenariusze, fragmenty tekstów uczniowskich (opowiadania, rymowanki, żartobliwe przepisy), jak również przykłady prac plastycznych dzieci związane z tymi tekstami (zaprojektowane okładki książek i kart tytułowych, graficzna oprawa wybranych tekstów); ponadto — karty oceny prac ucznia, które nauczycielom mogą posłużyć jako wzory do tworzenia własnych kart oceny twórczych zadań dzieci. Wydaje się, że redaktorzy wydawniczy powinni byli zadbać o sfunkcjonalizowanie materiału zamieszczonego w aneksie (np. zamieszczając w tekście głównym odsyłacze do przykładów włączonych do aneksu).

Reasumując, lektura książki *Tworzyć teksty* przyniesie korzyści nauczycielom języka polskiego i studentom polonistyki. Młodym nauczycielom publikacja dostarczy ważnych informacji o funkcjach pracy domowej ucznia i sposobach

motywowania dzieci do czytania tekstów literackich, a także o możliwościach organizowania wokół tych tekstów działań twórczych — zarówno na lekcji, jak i w pracy pozalekcyjnej.

Przykłady rozwiązań dydaktycznych zainspirują polonistów do formułowania tematów zadań, które pozwolą odstereotypizować proces lekcyjny, wzbogacić go o ciekawe formy zajęć i współdziałania z nauczycielami innych przedmiotów.

Helena Synowiec